

Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun”

Cahide SINMAZ SÖNMEZ*

Özet

Milli mücadeleden itibaren çeşitli vesilelerle gündeme gelen genel af yasaları Türk siyasal hayatında önemli bir yer teşkil etmişlerdir. Atatürk döneminde Cumhuriyetin ilanı, Cumhuriyetin ilanının onuncu yılı ve onbeşinci yılı vesileleriyle çıkarılan af yasaları bunlara örnek olarak gösterilebilir. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle 27 yıl sonra iktidarı CHP'den devralan Demokrat Parti'nin ilk icraatları arasında da bir genel af yasası yer almaktadır. Çok partili hayatın ilk genel af yasası olarak dikkat çeken yasa, 14 Temmuz 1950 tarihinde “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun” adıyla yasalaşmış, 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenmiş olan pek suçu af ve tenzil ederek, iktidarın yeni bir başlangıç yapmasını sağlayıcı şekilde rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Af, Genel Af, Demokrat Parti, Kanun, Siyaset

Giriş

Suçluların affı meselesinin 2400 yıllık bir geçmişi vardır ve Antik Yunanda M.Ö. 400'lü yıllara kadar gitmektedir.¹ Af kelimesi Latince amnestie kelimesinden gelmekte olup, unutmak anlamını içermektedir.² Bu yönüyle de maziyi bir daha açmamak üzere kapatmak, geçmişe bir sünger çekmek şeklinde tanımlanabilir. Özellikle, işlenen suçlardan toplumun zarar görmesi ve cezaların da devlet tarafından verilmeye başlanması ile beraber, af

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, cahides@yahoo.com

1 Eski Yunan'da, Atinalı General Thrasybule, otuz müttetibi kovduktan sonra “geçmiş şeyleri unutmak kanunu”nu çıkarmış ve bu kanuna “Amnestia” adını vermiştir. W.Y. Elliott, 'Amnesty', Encyclopedia of Social Sciences, Volume: 2, New York 1931, s. 37.

2 Seha L. Meray, Ceza Hukukunda Af Konusu Üzerine Bir Deneme, (Ankara: Türk Hukuk Kurumu, 1944) s. 8.

yetkisi de devlete ait bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.³ Modernizm öncesinde kral, hükümdar, sultan, vs.'ye ait olan genel af yetkisi mutlak monarşilerin sınırlanması ve anayasal gelişmelerin sonucunda anayasal bir dayanağa bağlanmıştır. Modern devirlerde ise bu yetki genellikle parlamentoların elindedir.

Türkiye'de de sosyal ve siyasi gelişmelere paralel olarak çok sayıda genel af yasası çıkarılmıştır. Hukukî, sosyal ve siyasal açıdan oldukça önemli bir yere sahip olan af yasaları, gerek gündeme getirildikleri dönemlerde, gerekse yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren, siyasi çevrelerde ve kamuoyunda önemli birer tartışma konusu olmuştur.⁴

TBMM Hükümetleri de kuruldukları tarihten itibaren zaman zaman af yasaları çıkarmışlardır. Nitekim Birinci TBMM, Kurtuluş Savaşı boyunca çok sayıda özel af yanında, Milli Mücadeleye taraftar kazanmak, TBMM ile halk arasında yakınlaşmayı temin etmek ve düzenli orduya asker sağlamak gibi amaçlarla kısmi genel af yasaları çıkarmıştır.⁵ Bu afaların özellikle Sakarya Savaşı ile Başkomutanlık Savaşı arasındaki dönemde çıkarılmış olmaları, Yunan kuvvetlerine karşı kesin zafer kazanmak arzusunda olan TBMM hükümetinin, orduya asker temin etmek amacıyla bu aftan yararlanma gerekçesini de beraberinde getirmiştir. Nitekim, Edirne Mebusu Şeref Bey'in, 19 Aralık 1921 tarihli "*Hıyanet-i Vataniye Mücrimlerinden Bir Kısmının Affına Dair Kanun*" hakkındaki meclis görüşmelerinde; "...çok defa cezadan fazla affın etkisi olduğu(nu) ve artık insan kaybetmek değil, milli davalarının içine insanlar sokmak istedikleri(ni), bu nedenle de af kanununun tereddüt edilmeden kabul edilmesi gerektiği"⁶ sözleri de bunu destekler mahiyettedir.

Affin özellikle geçmişte yaşanan acı tecrübelerin unutulmasını sağlamak gibi bir özelliğe sahip olması, Cumhuriyet yönetiminin Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra bir genel af yasası çıkarmasına gerekçe teşkil etmiştir. 26 Aralık 1923 tarihinde çıkarılan ilk genel af yasası, 29 Ekim 1923 tarihine kadar işlenmiş olan bütün suçların cezalarının yarısını istisnasız af ve tenzil etmiştir.⁷ Böylece Cumhuriyet rejiminin halka benimsetilmesi, Milli Mücadele döneminin olumsuz izlerinin silinmesi amaçlanmış

3 Çetin Özek, 'Umumi Af', İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 24, S. 1-4, İstanbul 1959, s. 121.

4 Cumhuriyet Döneminde çıkarılan genel af yasaları hakkında geniş bilgi için bkz. Cahide Sınmaz Sönmez, 'Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Af Yasaları ve Toplumla Yansımaları (1923-1974)', (Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005).

5 Geniş bilgi için bkz. Cahide Sınmaz Sönmez, 'Gerekçeleri ve Sonuçlarıyla Milli Mücadele Döneminde Çıkarılan Af Yasaları', Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y. 1, S.2, Güz 2005, ss. 55-72.

6 Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 15, 8.12.1921, s. 70.

7 TBMM Z.C., D. 2, C. 4, 26.12.1923, s. 473; Düstur, Devre 3, Cilt 5, s. 508-509.

ve yeni bir başlangıç yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu af kanunundan İstanbul Hükümeti'nin milli mücadeleye taraftar oldukları gerekçesiyle mahkûm ettiği kişilerin de yararlanması, dönemin üzerine bir sünger çekilmesi amacıyla açıkça ortaya koymaktadır. Cumhuriyetin bu ilk genel af yasasının çıkarılmasında yeniden yapılandırılacak olan ülkenin zırai ve ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek ve ihtiyaç duyulan insan gücünün sağlanması düşüncesi de etkili olmuştur.⁸

Cumhuriyet döneminde ikinci genel af yasası ise 26 Ekim 1933 tarihinde Cumhuriyetin onuncu yılı kutlamaları çerçevesinde çıkarılmıştır. Bu af yasası özellikle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensupları ile Atatürk'e suikast girişiminde bulunan İzmir Suikastı mahkûmlarının affını sağlaması nedeniyle kamuoyunda önemli bir yankı bulmuş, böylece inkılâpların gerçekleştirilmesi ve çok partili hayata geçiş denemelerinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle alınan otoriter tedbirler bu af kanunuyla yumuşatılmıştır.⁹

Atatürk döneminin son af yasası ise kamuoyunda “yüzelliliklerin affı” olarak isimlendirilen 26 Haziran 1938 tarihli genel af yasasıdır.¹⁰ Siyasi bir içeriğe sahip olan bu af yasasıyla, İstiklal Mahkemeleri tarafından mahkûm edilmiş olan şahıslarla Lozan Barış Konferansında isimleri belirlenen ve devlet aleyhine çalıştıkları gerekçesiyle cezalandırılan 150 kişi affedilmiştir.¹¹ Hükümet çıkardığı bu af kanunuyla aslında geçmiş döneme ait siyasi suçların pek çoğunu affederek, siyasi açıdan adeta bir temizlik yapmıştır. Birinci madde ile İstiklal Mahkemesinin verdiği cezalar affedilmiş, on beş senedir çıkarılan af kanunlarının dışında bırakılan yüzellilikler bu af kanunuyla affedilmişler ve pek çok milletvekilinin ifadesiyle; “üzerlerindeki kara leke” böylece kaldırılarak, çocuklarının ve akrabalarının taşıdığı bu utancın bir son bulması sağlanmıştır.¹² Yüzelliliklerin affı yabancı ülkelerde de yankı bulmuştur. Nitekim İngiltere’de Public Record

8 Geniş bilgi için bkz. Cahide Sınmaz Sönmez, ‘Cumhuriyet Dönemi Genel Af Tartışmaları ve Uygulamaları Üzerine’, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Derisi, Y. 2, S. 3, Güz 2006, ss. 77-100; Cahide Sınmaz Sönmez, ‘Atatürk Dönemi Af Yasaları ve Toplum Yansımaları’, XXI. Yüzyılda Atatürk’ü Düşünmek, Uluslararası Atatürk’ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı I, 9-14 Kasım 2009, Yay.Haz. Turan Tanyer, (Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2010), ss. 208-228.

9 26 Ekim 1933 tarihli genel af yasası hakkında geniş bilgi için bkz. Cahide Sınmaz Sönmez, ‘Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası’, Atatürk Yolu, C. 9, S. 33-34, 2006, s. 89-101.

10 Nurşen Mazıcı, ‘Af Yasalarında 150’likler’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 55, S. 1, Ankara Ocak-Mart 2000, ss. 79-138; Sönmez, ‘Cumhuriyet Dönemi...’, ss. 77-100.

11 TBMM Z.C., D. 5, C. 26, 29.6.1938, s. 484; Düstur, D. 3, C. 19, s. 1151-1152.

12 TBMM Z.C., D. 5, C. 26, 29.6.1938, s. 481.

Office tarafından Türkiye ile ilgili olarak tutulan raporlarda “istenmeyen” yüz elli kişinin affedildiğinden bahsedilmiştir. Rapora göre; kendini yeterince güvende hisseden Atatürk ve Cumhuriyet, “eski rejimin destekçileri ya da şimdiki düzenin düşmanları” nı daha fazla cezalandırmak istememişler ve yüzellilikleri bu af vasıtasıyla, tam vatandaş olarak geri çağırılmışlardır.¹³

Atatürk döneminde daha ziyade birer normalleştirme vasıtası olarak başvurulmuş af yasaları, halkla devletin kaynaşmasını ve barışmasını sağlayıcı nitelikte olmuşlardır. Bu dönemde genellikle yargılamalar üzerinde durulurken, devletin bağışlayıcı yanı üzerine hiç eğilinmemiş olması siyasi hayatta yaşanan gelişmelerin anlamlandırılmasında eksik kalan bir nokta olacaktır. Oysa ki; Atatürk döneminin hükümetleri, yapılan radikal uygulamalardan sonra çıkardıkları aflarla, toplumdaki huzurun yeniden sağlanmasına, alınan sert tedbirlerin yumuşatılarak bir denge kurulmasına çalışmışlardır. Gerek Milli Mücadele ve gerekse cumhuriyet dönemlerinde uygulanan katı kanunlar yanında af yetkisini de sık sık kullanmış olan Meclis, Türk Devlet geleneğinden gelen *devlet baba* anlayışıyla hareket etmiş, kimi zaman katı cezalandırmalarla otoriteyi sağlamak yoluna giderken kimi zaman da çıkardığı af kanunlarıyla merhametini göstermiştir.

Çok partili hayata geçişle beraber, af yasalarının gerekçeleri de çeşitlenmiş, özellikle hemen her iktidar değişiminde bir genel af yasası çıkarılmıştır.¹⁴ Demokratikleşmeyle birlikte ortaya çıkan seçim vaatlerine af yasaları da dahil olmaya başlamıştır. Birer seçim propagandası olarak da kullanılmaya başlanan aflar, hükümet programlarında da yer alır hale gelmiştir. Çok partili hayatın ilk genel affı da 27 yıllık CHP yönetiminin ardından iktidarı devralan Demokrat Parti'nin ilk icraatlarından birisi olan 14 Temmuz 1950 tarihli af yasasıdır.

1. Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun (14 Temmuz 1950)

14 Mayıs 1950 tarihinde 408 milletvekiliyle tek başına iktidar olan Demokrat Parti, seçim vaatleri arasında önemli bir yer tutan af kanunu zaman geçirmeden meclisin gündemine taşıyacaktı. Zira Adnan Menderes, henüz 29 Mayıs 1950 tarihinde Meclise sunduğu Hükümet programında “...adalet duygularına ve ceza hukuku esaslarına uygun bir af kanunu tasarısı meydana getirebilmek için gereken tetkiklere girişilmiş olup yakında bu tasarımı Büyük Meclise sunacağız”¹⁵ açıklamasını yapmıştır. Nitekim hükümet de bu doğrultuda

13 FO. 371/23301 189672, 1938 yılına ait rapor, s. 24.

14 Geniş bilgi için bkz. Sönmez, a.g.t. .

15 Kazım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, (İstanbul: Ak Ya-

olmak üzere 3 Temmuz 1950 tarihinde “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun Tasarısı” adıyla bir genel af kanun tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunmuş ve tasarı incelenmek üzere Adalet Komisyonuna havale edilmiştir.¹⁶

10 madde olarak hazırlanan bu tasarının gerekçesinde; milletlerin hayatında köklü değişimlere sebep olan olaylardan sonra vatandaşın huzur ve sakinlik içinde yaşayabilmesini sağlayacak sosyal tedbirlerden birisinin de af olduğu, bu sebep dolayısıyla da kısa süreler içinde inkılâplar geçiren memleketlerde eski dönemi ve gelenekleri hatırlatabilecek olayların bir daha hatırlanmaması için af kanunları çıkarmanın adet haline geldiğinden bahsedilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşının getirdiği olumsuzlukların ve çok partili hayata geçişle birlikte yaşanan sıkıntıların unutulabilmesi için böyle bir kanun tasarısı hazırlandığı belirtilen açıklamada, affın sosyal bir tedbir olarak düşünülmesi gerektiği ve bu nedenle de tehlikeli şahısların af vesilesiyle teşvik ve tahrik edilmemelerini sağlamak amacıyla gerekli tedbirlerin alınarak kanun tasarısına bir takım istisnaların getirildiği belirtilmiştir.¹⁷

Tasarı, Adalet komisyonunun öncelikli ve acil olarak görüşülmesi talebine binaen, TBMM’nin 13 Temmuz 1950 tarihli 22. Birleşiminin 1. Oturumunda görüşülmeye başlanmıştır. Görüşmelerde ilk sözü alan Demokrat Parti Ankara milletvekili Sadri Maksudi Arsal’ın: “...Bu mecliste kabul edilen kararları, cereyan eden müzakereleri bütün demokrat milletler hürmetle, alaka ile takip etmektedir. Binaenaleyh bu kanunun müzakeresi sırasında bizi bu af kanununu ilana sevk eden amil ve mülahaza hakkında yanlış fikirler telkin edecek şekilde, şu veya bu muayyen fert ve şahıs lehinde veya aleyhinde sözler söylemekten içtinap edilmesi lüzumu izahtan müstağnidir. Biz bu kanunu merhamete layık mahkûm zümreler için çıkarıyoruz, fert için değil!...” sözleri, o dönemde önemli bir tartışma konusu olan Nazım Hikmet’in affedilmesi ile ilgili olarak yapılmış olan bir konuşma olması bakımından oldukça ilgi çekicidir.¹⁸

yınları, 1968), s. 362; Faruk Sükan, Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960, (Ankara: Kültür Ofset Limited Şirketi, 1991), s. 12.

16 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, Sıra Sayısı: 42, s. 1-9. Kanun tasarısının hazırlanmasında, Bakanlar Kurulu üyelerinin yanı sıra, dönemin ünlü hukukçularından; Prof. Dr. Bülent Nuri Esen, Prof. Dr. Faruk Erem, Prof. Dr. Sulhi Dönmezer ve Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü Lütfü Akatlı bulunmuştur. Zafer, 2 Haziran 1950.

17 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, Sıra Sayısı: 42, s. 1-3.

18 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 603; Daha önceki dönemde CHP tarafından hazırlanarak yürürlüğe girmemiş olan af kanunu tasarısı hakkında da benzer yorumlar ifade edilmiş ve hükümetin sadece Nazım Hikmet’i affetmeye cesaret edemediği bu nedenle de bütün siyasi mahkûmları içine alacak bir af kanunu tasarısı hazırladığı değerlendirilmiştir. Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım, 3. Baskı, (İstanbul: Gözlem Yayınları, 1977), s. 181-182. Ayrıca, 1949 yılının ikinci yarısında, Ahmet Emin Yalman’ın, Vatan gazetesinde bir dizi makale yayınlayarak, Nazım Hikmet’in bir adli hata kurbanı olduğunu ve affedilmesi gerektiğini ileri sürmesi ve Nazım Hikmet’in avukatı Mehmet Ali

Adalet Komisyonu sözcüsü, Balıkesir milletvekili Müfit Erkuyumcu'nun, kanunun geneli hakkında yaptığı açıklamalarla görüşmelere devam edilmiştir.

Müfit Bey, af kanunu tasarısının “*genel af*” ismini taşımasına rağmen, içerik itibarıyla bir genel af olduğunu, başlıkta bu isme yer verilme-
yişinin nedeninin ise tasarının üçüncü maddesinde yer alan tecil hükmün-
den kaynaklandığını açıklamıştır. Ayrıca, katl, genel adap aleyhindeki
suçlar ile devlet mallarına karşı işlenen suçlarla; irtikap, irtişa, zimmet,
ihtilas, komünistlik ve adam öldürme suçlarının tasarıya dahil olmadığı-
nı da konuşmasının ilerleyen bölümlerinde belirtmiştir. Müfit Bey yaptığı
açıklamada; bu istisnaların tamamen affedilmemekle birlikte, bu suçları
işlemiş olanların cezalarında bir indirim gidildiğini ve Hükümet tassa-
rısında 1/6 oranında bir indirim yapılmışken, Adalet Komisyonunun bu
oranı 1/3'e indirdiğini dile getirmiştir. Böyle bir değişikliğin sebebini ise
asri cezaevlerinde çekilen cezanın bir gününün iki gün olarak sayılıyor ol-
masıyla açıklamıştır.¹⁹ Ayrıca Hükümet tasarısında zimmet, ihtilas, irtikap
suçlarının af dışında bırakıldığını, fakat Adalet Komisyonunda bu suçların
500 liraya kadar olan kısımları affa dahil edildiğini sözlerine eklemiş ve
TCK'nın 141.²⁰ ve 142.²¹ maddelerinin de affın kapsamı dışında bırakıldı-
ğını söylemiştir.²²

Adalet Komisyonu sözcüsü, Müfit Erkuyumcu'nun yaptığı açıklama-
dan sonra, kanun tasarısının geneli hakkında yapılan görüşmelerde, pek
çok milletvekili tarafından daha geniş kapsamlı bir af kanunu tasarısı ha-
zırlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Söz alan vekillerden çoğu af-
tan istisna edilen birçok suçun kanun tasarısına alınması konusunda fikir
belirtmişler ve zaman zaman bu isteklerini verdikleri önergelerle somut-
laştırmışlardır. Örneğin; D.P. Ankara milletvekillerinden Ömer Bilen; affın

Sebük'ün de konunun hukuki yanını irdeleyen bir dizi makaleyi yine Vatan gazetesinde yayınlaması sonrasında aydınlar arasında Nazım Hikmet'in affına yönelik bir kampanya başlamasına sebep olmuştur. Bu konuda CHP tarafından bir önerge hazırlanmış, fakat önergenin kabulü ile affın kabul edileceği beklendiği sırada Çavdar'ın değerlendirmesiyle; CHP: “*solcu bir şairin adli bir hata sonucu da olsa cezasının affedilmesinin seçimlerde muhalefet tarafından istismar edileceği(ni) ileri sürerek*” kararını değiştirmiştir. Tefik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995), (Ankara: İmge Yayınları, 1996), s. 28-29.

19 Örneğin katil maddesinden sanık bir hükümlü, 18 seneye mahkûm olmuş ise bu ceza uygulamada 9 seneye indirilmektedir. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 603.

20 TCK'nın 141. Maddesi: Yıkıcı Birleşmeler – Komünistlik, Anarşistlik, Diktatörlük, Irkçılık ve Milliliğe karşı olmak başlığı altında verilmiştir. Maddenin ayrıntıları için bkz. Kayıhan İçel-Feridun Yenisey, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, 3. Baskı, (İstanbul, 1990), s. 736-740.

21 TCK'nın 142. Maddesi: Yıkıcı Propagandalar başlığı altında verilmiştir. Maddenin ayrıntıları için bkz. İçel-Yenisey, a.g.e., s. 740-742.

22 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 604.

kuvvetinin suçun varlığı ile olduğunu, suç ve suçlu olmadan affın da bir manasının olmadığını dile getirmiş ve “...güneş ile ayın kıymeti ve ehemmiyeti, nurun ve ziyanın gecenin karanlığını gidermiş olduğu için değil midir?” sözleriyle de geniş kapsamlı bir af taraftarı olduğunu ortaya koymuştur.²³ D.P. Bursa milletvekili Selim Ragıp Emeç ise hükümetin iktidara geliş zaferiyle beraber çok daha geniş kapsamlı bir af çıkartması lazım geldiğinden bahisle, bu tasarının dar bir kapsamda olduğunu ve kapsamının daha geniş tutulması gerektiğini savunmuştur.²⁴

Kanunun geneli hakkında yapılan görüşmelerde özellikle siyasi suçların af dışında bırakılmış olması, tasarıya karşı yoğun eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Millet Partisi Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı af tasarısında, siyasi fikirlerinden dolayı, CHP'nin seçimlerdeki tavrına muhalefet etmiş olanların affedilmediğini, bunun da bu hükümetin hazırladığı af tasarısına yakışmadığını söylemiştir. Buna karşılık ise seçimlerde usulsüzlük yapanların affedilmesini de eleştirmiştir.²⁵ Bölükbaşı sözlerinin devamında, iktidarın başa gelirken Anayasaya aykırı kanunların kaldırılacağını ve bu durumla mücadele edileceği vaatlerini vermesine rağmen, sunduğu af tasarısında bu uygulamalardan dolayı haksız yere hapse girmiş olanların affedilmemesini çok yanlış bir uygulama olarak değerlendirmiştir.²⁶

Bütün bu eleştirilere karşı Adalet Bakanı ve İzmir milletvekili Halil Özyörük, hükümet adına söz alarak, hukuk devletinde tam bir genel affın çıkarılmasının mümkün olmadığını açıklarken,²⁷ hükümetin hazırladığı tasarıdan daha geniş kapsamlı bir af taraftarı olan milletvekillerinin eleştirilerine de cezaevlerindeki mahkûm sayılarını açıklayarak karşılık vermiştir. Adalet Bakanının açıklamalarına göre cezaevlerinde yatan mahkûm sayısı toplan 12.567 kişidir.²⁸ Bakan Özyörük, bunlara ek olarak, her gün ye-

23 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 606-607.

24 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 611.

25 Millet Partisi milletvekili Osman Bölükbaşı'nın bu görüşleri, Millet Partisinin yayın organı olarak hareket eden Kudret gazetesi yazarları tarafından da henüz kanun tasarısı mecliste görüşülmeye başlanmadan önce dile getirilmiş ve Hikmet Bayur, “Yeni Af Kanunu Bir Mihenk Taşdır” başlıklı yazısında; Demokrat Parti hükümetinin 1946 seçimlerine hile karıştığı yolundaki iddiaları ve 1946 seçimlerini kazanmış olan CHP iktidarının meşru bir iktidar olmadığı yolundaki açıklamalarına karşılık seçim suçlarını affediyor olmaları eleştiri konusu yapmıştır. Hikmet Bayur, ‘Yeni Af Kanunu Bir Mihenk Taşdır’, Kudret, 7 Temmuz 1950.

26 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 612-615.

27 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 615-617.

28 Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün verdiği bilgiye göre; cezaevlerinde hükümlü olarak yatanların sayısı; Adam öldürme: 8488, ırza geçme: 1220, kız ve kadın kaçırma: 1330, fuşşa teşvik: 17, yol kesme, yağma: 370, zimmet ve ihtilas: 287, irtikap: 55, rüşvet: 100, casusluk: 88, komünistlik propagandası: 103, mukayyet tekrür: 500. Bundan başka derdesti rüyet komünistlik: 110 kişidir. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 616.

niden gelenler de hesaba katılırsa bu rakamın 20 bini geçtiğini, eğer tasarı bu şekliyle kabul edilirse, aşağı yukarı yarısının cezaevinden çıkacağını belirtmiştir. Sözlerinin devamında, 1220 kişinin mahkûm olarak yattığını, belki bundan daha fazla olarak gözaltında tutuklu bulunanların olduğunu ifade etmiş, tasarıda belirlenen istisnaların genelinin 45 maddeyi bulduğunu söylemiştir. Ceza kanunu 588 maddeden oluştuğuna göre ve bunun 89 maddesi genel hükümleri ihtiva ettiği için bu miktarı da çıkarınca geriye 500 maddedeki suçların affedildiğini söylemiş ve af geniş değil eleştirisini getirenlerin bu rakamlar karşısında biraz düşüneceklerine inandığını belirtmiştir.²⁹

Adalet Bakanının yaptığı bu açıklamadan sonra kanunun geneli üzerindeki tartışmalar yeterli görülerek, tasarının madde madde görüşülmesi kabul edilmiştir. Buna göre af kanunu tasarısının “15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen suçlar hakkında takibat yapılmaz ve hükmedilmiş cezalar infaz olunmaz. Bu madde hükmü fer’i ve mütemmim cezalar ile ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şamildir” şeklindeki birinci maddesi, tarih konusunda bazı farklı öneriler verilmiş olmasına rağmen aynı şekliyle kabul edilmiştir.³⁰

8 fıkradan oluşan ikinci madde ile af kanunu tasarısına bir takım istisnalar getirilmiştir.³¹ Bu istisnalardan öncelikle siyasi suçları affın kapsamı dışında bırakan, (a) bendi üzerinde önemli tartışmalar yaşanmıştır.³² D.P. Ağrı milletvekili Celal Yardımcı, siyasi suçların af dışında bırakılmasına karşı çıkarak, affın bağışlamak değil, unutmak olduğunu eğer unutmaya yoksa o zaman kinin olacağını ifadeyle, eğer ki, siyasi suçlar affedilmeyecek olursa bu kinin devam edeceğini sözlerine eklemiştir. Yardımcı’ya göre;

29 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 616.

30 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 627. Bazı milletvekilleri tarihin seçimlerin yapıldığı ve demokrasinin tam olarak hakim kılındığı günü temsil etmesi nedeniyle 15 Mayıs 1950’den 14 Mayıs 1950’ye çekilmesini istemiş olmalarına karşın, bazı milletvekilleri ise böyle bir durumun politika yapmak anlamına geleceğinden tasarıya bu tarihin bir isim olarak eklenmesinin doğru olmayacağını savunmuşlardır. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 621.

31 2. maddeye göre; bentlerde gösterilen suçlar kanunun 5. Maddesi hükmü saklı kalmak şartıyla; 1. maddenin hükmü dışında bırakılmıştır. 5. maddeye göre ise; “Bu kanunun 2. maddesinde gösterilen cürümlerden dolayı hükmedilmiş veya edilecek cezaların üçte ikisi, hükmedilmiş ve edilen miktar iki seneden az ise (iki sene dahil) tamamı indirilir. Ölüm cezası 20 yıl ağır hapis ve müebbet ağır hapis cezası 15 yıl ağır hapis cezasına çevrilir” hükmü getirilmiştir. TBMM. Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 712.

32 Af kanunu tasarısının 2. Maddesinin (a) bendine göre; “Türk Ceza Kanununun 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132 ve 133. Maddelerinde yazılı suçlarla, bunların 168, 171 ve 172. Maddelerde gösterilen şekilleri ve 135. Maddenin 2. Bendinde ve 136, 137, 138, 140, 141, 142 ve 143. Maddelerinde yazılı suçlar” affın kapsamı dışında bırakılmıştır. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 628.

“...siyasi mahkûmları affetmek hem bir kudret, hem de bir uluvvü cenaplıktır...”³³ D.P. Erzurum milletvekili Emrullah Nutku Bey ise tasarının siyasi suçları affın dışında bırakan 2. maddesinin (a) bendinin kaldırılması taraftarıdır.³⁴ Bu konu üzerindeki tartışmalar ise daha ziyade komünizm ve casusluk üzerinde yoğunlaşmıştır. Pek çok milletvekili tarafından komünistlikle ilgisi olmadığı halde bir çok kişinin tutuklandığı, bu gibi kişilerin haksız yere hüküm giymiş olabilme ihtimallerinin büyük olduğu, bu nedenle de affa dahil edilmeleri gerektiği ifade edilmiştir.³⁵ D.P. Zonguldak milletvekili Yunus Muammer Alakant 141. ve 142. maddelerde açıkça komünistlik suçlaması olmadığını, komünist diye mahkûm edilenlerin birçoğunun ise gerçekten komünist olmadıklarını, sadece doğrudan cemiyet kurmuş ve fiili hareketlerde bulunmuş olanların af dışında tutulmasını, diğerlerinin affedilmesini istemiştir.³⁶ Casusluğu da siyasi bir suç olarak kabul etmeyen Yunus Bey’in, bu konularda vermiş olduğu önergesi ise meclis tarafından kabul edilmemiştir.³⁷

Özellikle komünizm taraftarlığı nedeniyle mahkûm edilmiş olan siyasi suçların affını dile getiren görüşlere karşılık, bu gibi kişilerin affedilmesine karşı çıkan milletvekilleri de olmuştur. Örneğin; D.P. Tekirdağ milletvekillerinden Şevket Mocan’a göre komünizm siyasi bir suç değil, vatan hainliğidir. Dolayısıyla bazı milletvekillerinin Meclis kürsüsünden bunların affa dahil edilmesi şeklindeki isteklerine şiddetle karşı çıkmıştır. Parti programlarında komünizmi kökünden sileceklerini belirtmelerine karşılık şimdi affa dahil edilmesi yolunda verilen önergelere tepki gösteren Mocan, siyasi suçları istisna eden maddenin kaldırılması için yapılacak bir oylamada ise kesinlikle lehte oy vermeyeceğini söylemiştir.³⁸

Tasarının siyasi suçları affın dışında bırakan 2. maddesi üzerinde yapılan tartışmalara, Adalet Bakanı Halil Özyörük de katılmış ve siyasi suçlar diye bahsedilen maddelerin doğrudan devletin yıkılması ya da başka bir devlete ilhakına yönelik olarak işlenen suçları kapsadığını ve bu nedenle de affa dahil edilemeyeceklerini açıklamıştır.³⁹

Kanun tasarısının 2. maddesinin getirdiği istisnalardan, üzerinde tartışma yaratan bir diğer konu ise zimmet, ihtilas, irtikap ve rüşvet gibi suç-

33 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 628-629.

34 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 630.

35 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 606-608, 630.

36 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 648.

37 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 650.

38 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 633-634.

39 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 637.

ların af dışında bırakılması olmuştur.⁴⁰ Kanun tasarısının 2. Maddesinin B bendini oluşturan bu gibi suçlarda, 500 liraya kadar olanların affedilmesi kararlaştırılmış, tartışmalar da bu nokta üzerinde yoğunlaşmıştır. Pek çok milletvekili tarafından böyle bir sınırlandırma getirilmesi doğru karşılanmamış,⁴¹ D.P. Çorum milletvekili Ahmet Başbüyük, tek tek 490 lira alıp büyük servet yapan birisinin affedilip, bir kereye mahsus olmak üzere 501 lira alan birisinin affedilmemesini büyük bir haksızlık olarak değerlendirmiştir. Başbüyük'e göre; bir önceki iktidarın yanlış uygulamalarının da bugün işlenen suçlar üzerinde çok büyük etkisi olmuştur.⁴² Zira bu gibi suçların işlenmiş olmasında II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan ekonomik sıkıntıların etkisi büyük olmuş, bu nedenle de küçük memurların ihtiyaç nedeniyle rüşvet almış ya da zimmetlerine küçük miktarlı para geçirmiş olanlarının affedilmesi gerektiği hususunda fikirler ileri sürülmüştür.⁴³ Milletvekillerinin bu görüşlerine karşılık söz alan, Adalet Bakanı Halil Özyörük, rüşvet, ihtilas, irtikap, zimmet suçları konularında verilen örneklerin istisnai olduklarını, zaten hâkimlerin karar verirken suçlunun içinde bulunduğu durumu dikkate aldıklarını belirtmiş, halkın ve devletin malına, parasına zarar verenlerin affedilemeyeceğini açıklamıştır.⁴⁴

Milletvekilleri arasında yaşanan bir diğer tartışma ise günümüzde de halen önemli bir tartışma konusu olan, devletin kendi aleyhine işlenmiş olan suçları af dışında bırakırken, şahsın aleyhine işlenen suçları affa dahil etmesi hususunda ortaya çıkmıştır. D.P. Seyhan milletvekili Reşat Güçlü, "...bizim malımızı alanı millet namına affediyoruz da devlet malını çalanı neden affetmeyelim?..." diye sorarak, devletin milletin adına affa karar verebilmesi yetkisini sorgulamıştır.⁴⁵ CHP Mardin milletvekili Kamil Boran ise hırsızlık gibi adi suçların affedilip, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet gibi suçların affedilmemesini adil karşılamadığını belirterek, devletin şahıslar adına af yaptığını, fakat kendi aleyhine olanı affetmediğini, devletin kendi malını koruma tedbirlerinin şahısların malının korunmasından çok daha yüksek olduğunu, öncelikle bunları ortaya çıkaran ortamın yok edilmesi gerektiğini savunmuştur.⁴⁶ Konuşmasının devamında, zimmet gibi suçlar için,

40 Af Kanunu tasarısının 2. maddesinin (b) bendine göre; "zimmet, ihtilas irtikap ve rüşvet suçları, ancak, bu suçlarda vaki olan zarar ile bigayrihakkın vait ve ita veya temin olunan para veya menfaat miktar ve kıymetçe 500 liradan az ise (500 lira dahil) 1. Madde hükmü uygulanır". TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13..1950, s. 628.

41 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 604, 606, 630.

42 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 606-608.

43 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 636.

44 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 637.

45 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 635.

46 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 640.

zararın tamamının ödenmesi halinde aftan istifade etmeleri gerektiği üzerinde duran Boran, bu çerçevede bir de önerge vermiştir.⁴⁷ Benzer görüşler dile getiren bir diğer milletvekili de D.P. İstanbul milletvekili Salamon Adato’dur. Adato, şahsın malına, parasına zarar vermiş, yüksek miktarda dolandırıcılık yapmış birinin affedilirken, belki de çeşitli zorunluluklar nedeniyle devletin parasına küçük bir miktar da olsa el atmış birinin affedilmemesini adaletsizlik olarak değerlendirmiştir.⁴⁸

Yapılan eleştirilere hükümet adına cevabı Adalet Bakanı vermiştir. Bakan; özellikle şahsa yönelik suçların affedilip, devlete yönelik olanların affedilmemesini, hırsızlık suçunu örnek vererek açıklamış; bunun bir güven meselesi olduğunu ve şahsa yönelik bir durumda bir kişinin etkilenmesine karşılık devlete yönelik suçlarda bütün milletin zarar görebileceğini, bu nedenle de kanun tasarısındaki sınırlandırmada bu durumun göz önüne alındığını belirtmiştir.⁴⁹

Yapılan tartışmalar neticesinde, af kanunu tasarısının 2. maddesinin (b) bendi; “*miktar ve kıymetçe 500 liradan fazla olan (500 lira hariç) zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet suçları ile TCK’nın 366, 367, 368nci maddelerinde yazılı müzayede ve münakasaya fesat karıştırmak suçları ve 4237 sayılı kanunun şümulü içine giren suçlar affın dışında bırakılmıştır*” şeklinde kabul edilmiştir.⁵⁰

Tasarının 2. maddesi (c) bendinde⁵¹ kız ve kadın kaçırma suçlarının af dışı kaldığı, oysa bunların affa dahil edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Evlenme vaadiyle kız kaçırma olayları da bu kanun tasarısı çerçevesinde meclis gündemine gelmiş ve bazı milletvekilleri tarafından bu şekilde suç işlemiş olanların affa dahil edilmesi gerektiği anlatılmıştır.⁵² D.P. Ankara milletvekili Cevdet Soydan, kız kaçırma meselesinin ananevi bir hal aldığı ve bu nedenle de affa dahil edilmesi gerektiğini savunan vekiller arasındadır.⁵³ Bu olayın bir sosyal problem olduğu ve başlık parasının yanı sıra toplumun sosyal yapısı ve maddi imkânsızlıkların da etkileri bu suçu işlemek zorunda bıraktığı ileri sürülerek, çeşitli önergeler sunulmuştur.⁵⁴

47 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 640.

48 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 642.

49 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 645.

50 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 673.

51 Af kanunu tasarısının 2. maddesinin (c) bendine göre; “*Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 417, 418, 429, 430/1, 431, 435 ve 436. Maddelerinde yazılı suçlar*” af kapsamı dışında bırakılmıştır. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 628.

52 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 636.

53 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 645.

54 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 672-674.

Milletvekillerinin pek çoğu tarafından dile getirilen, evlenmek vaadiyle kız kaçırınların affa dahil edilmesi yönündeki konuşmaları üzerine söz alan İçişleri Bakanı Edirne milletvekili Rüknettin Nasuhioğlu, zorla veya rızayla gerçekleşen kız kaçırma hadiselerinde böyle bir affa gidilmesinin toplumda huzursuzluk yaratacağı ve bu yüzden de bu suçların affa dahil edilmemesi gerektiği görüşünü savunmuştur.⁵⁵

İçişleri Bakanının yaptığı bu açıklamaya rağmen, D.P. Kocaeli milletvekili Mehmet Yılmaz'ın evlenme vaadi ile ve irza geçmemek suretiyle kız kaçırınların affını öngören önergesinin dikkate alınması kabul edilmiş, Komisyona gönderilen bu önerge çerçevesinde yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Komisyonun yaptığı yeni düzenlemeye göre; 2. maddenin (c) bendi: "TCK'nun 414, 415, 416, 417, 418, 429, 430ncu maddesinin birinci fıkrası ile 431, 435, 436ncı⁵⁶ maddelerinde yazılı suçlar ancak kaçırma evlenmek maksadıyla yapılmış ve kaçırılan kimsenin ırzına geçilmemişse birinci madde hükmü uygulanır" şeklinde kabul edilmiştir.⁵⁷

Af kanunundan yararlanamayacak olanların belirlendiği fıkralardan birisi de kanun tasarısının 2. maddesinin (ç) bendidir.⁵⁸ Çeşitli şekillerde meydana gelen adam öldürme suçları bu madde ile af kanunu tasarısından istisna edilmiştir. Bu amaçlarla verilen önergeler neticesinde, af kanunu tasarısının 2. maddesinin (ç) bendi, "TCK'nun 374, 448, 449, 450 ve 451. Maddeleri ile diğer konularda yazılı aynı mahiyetteki adam öldürme suçları affın dışında bırakılmıştır" şeklinde kabul edilmiştir.⁵⁹

Meclisin 13 Temmuz 1950 tarihli 22. Birleşiminin 2. Oturumu, af kanunu tasarısının 2. maddesinin (ç) bendinin de kabul edilmesiyle sona ermiş, görüşmelere 14 Temmuz 1950 günlü, 23. Birleşimin 1. Oturumunda devam edilmiştir. Bahsi geçen oturum, kanun tasarısının yağma, yol kesmek ve adam kaldırmak suçlarını af kanunu tasarısının çerçevesi dışında bırakan 2. maddenin (d) bendinin kabul edilmesiyle başlamıştır.⁶⁰

55 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 674.

56 TCK'nun 414, 415, 416, 417 ve 418 nci maddeleri: TCK'nun "Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhinde Cürümler" başlıklı Sekizinci Bab'ının, Birinci Faslı olan: "Cebren Irza Geçen, Küçükleri Baştan Çıkaran ve İffete Taarruz Edenler" başlığı altında yer almaktadır. İçel-Yenise, a.g.e., s. 787-901; 429, 430 ve 431 nci maddeleri adı geçen babın İkinci Faslında: "Kız ve Kadın ve Erkek Kaçırma" suçları arasındadır. İçel-Yenisey, a.g.e., s. 906-908. Yukarıda adı geçen babın Üçüncü Faslı olan: "Fuhşiyata Tahrik" başlığı altında yer almaktadır. İçel-Yenisey, a.g.e., s. 909-910.

57 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 676.

58 Af Kanunu Tasarısının (ç) bendine göre; "Türk Ceza Kanununun 448,449, 450 ve 451nci maddeleri ile diğer kanunlarda yazılı aynı mahiyetteki adam öldürme suçları" aftan istifade edemeyeceklerdir. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 628.

59 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 13.7.1950, s. 681.

60 Af Kanunu tasarısının 2. maddesinin (d) bendine göre; "Türk Ceza Kanununun 485, 496,

Kanun tasarısının getirdiği istisnalardan bir diğeri ise Askeri Ceza Kanununa dayanılarak verilen bazı cezaların affın dışında tutulması üzerinedir.⁶¹ Bu bend üzerindeki tartışma özellikle Askeri Ceza Kanununun 94. maddesi gereğince cezalandırılmış olan Nazım Hikmet’in bu aftan istifade edeceği yönünde gelişmiştir.

D.P. Tokat milletvekili Ahmet Gürkan, Askeri Ceza Kanununun 94. maddesinin affın dışında bırakılmasını önermiştir. Zira 94. madde affa dahil olursa bu maddeye istinaden mahkûm olan Nazım Hikmet de aftan yararlanabilecektir.⁶² Ulaştırma Bakanı Tevfik İleri de Nazım Hikmet’in affın dışında kalması gerektiğini savunanlar arasındadır. Kendisinin vatana ihanet suçlarının affına karşı olduğunu, yüzelliliklerin affı konusunda da olumsuz tavır takındığını söyleyen İleri; “...vatana ihaneti affettikten sonra bırakalım bütün suçlular çıksın...” diyerek tepkisini ifade etmiştir.⁶³ Komisyon sözcüsü Müfit Erkuymcu tartışmaların uzaması üzerine komünizm suçlarının zaten affedilmediği, fakat Nazım Hikmet’in komünistlikten değil orduyu isyana teşvik suçundan cezalandırıldığını, dolayısıyla Askeri Ceza Kanunu’nun 101 ve 102 gibi doğrudan isyana giren maddelerinin affa dahil edilirken teşvike giren 94. maddenin af dışında bırakılmasının tezat teşkil edeceğini dile getirmiştir.⁶⁴ Görüşmeler sonucunda D.P. Denizli milletvekili Hüsnü Akşit’in Askeri Ceza Kanununun 94, 97, 100, 101, 102, 103 ve 104. maddelerinin ilavesini teklif eden önergesi kabul edilerek, tasarının 2. maddesinin (e) bendinin komisyona gönderilmesine karar verilmiştir. Komisyon yaptığı inceleme sonucunda ise bu önergeyi dikkate alarak, (e) bendini yeniden düzenlemiş ve Meclis Genel Kurulu, “Askeri Ceza Kanununun 55, 56, 94, 97, 100, 101, 102, 103 ve 104ncü maddeleriyle 148nci Maddesinin (B) bendi ve yukarıdaki bentlerde Türk Ceza Kanunu maddelerine atıf suretiyle cezalandırdığı fiiller” şeklindeki bendi aynen kabul etmiştir.⁶⁵ Böylece Askeri Ceza Kanununun belirtilen maddeleri kanun tasarısının 1. maddesinden istisna tutulsalar da 5. madde hükmünden yararlanacaklardır. Böylelikle Nazım Hikmet de 28 yıl 4 ay olan cezasının 12 yıl 7 ayını yatmış olduğundan cezasının üçte ikisinin indirilmesi sonucunda aftan yararlanmıştır.

497, 498 ve 499. Maddelerinde yazılı suçlar” aftan istisna tutulmuştur. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 690.

61 Af kanunu tasarısının 2. maddesinin (e) bendine göre; “Askeri Ceza Kanununun 55 ve 56. Maddeleriyle 148nci maddenin (b) bendi ve yukarıdaki bentlerde Türk Ceza Kanunu maddelerine atıf suretiyle cezalandırdığı fiiller” affın sınırı dışında tutulmuştur. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 690.

62 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 691.

63 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 695-696.

64 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 697.

65 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 700.

Tasarının istisna hükümlerinden birisi olan (f) bendi ile de “*Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı ölüm cezasını müstelzim suçlar*”; (g) bendi ile de “*tekerrür hükümlerinin tatbikini gerektiren aynı cinsten suçlar*” aftan istisna tutulmuşlardır.⁶⁶

Af kanunu tasarısının 3. maddesi bir tecil hükmü mahiyetinde teşkil edilmiştir. Tasarı hakkındaki görüşmeler henüz başlamadan önce Adalet Komisyonu sözcüsü Müfit Erkuyumcu yaptığı açıklamayla; bu kanun tasarısının bir genel af mahiyetinde olduğunu, fakat 3. maddedeki tecil hükmünden dolayı isminde genel af tanımının kullanılmadığını belirtmiştir. Bu madde ile aftan yararlanacak olanların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, mahkûm oldukları cezanın zaman aşımı süresi içerisinde ve her halde beş yıl zarfında aşağı haddi 5 aydan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren aynı cinsten diğer bir suç işledikleri takdirde evvelce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın aynen çektirileceği hükmü, bu af kanununu aynı zamanda bir şartlı salıverme şekline de dönüştürmüştür.

Mardin bağımsız milletvekili Kemal Türkoğlu ve Millet Partisi Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı, TCK'nın 158.⁶⁷ ve 159.⁶⁸ Maddelerine göre işlenmiş suçların 5 yıllık bir tecile dahil edilmeden hukuki bütün neticelerine şamil olmak üzere tamamen affedilmesini isteyen bir önerge sunmuşlardır.⁶⁹ Bu önerge diğer bazı milletvekilleri tarafından da destek görmüştür. Buna karşılık gerek D.P. Ankara milletvekili Talat Vasfi Öz gerekse CHP Bingöl milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, bu görüşü savunan vekillerin aksine, tecil hükmünün geçerli olmasından yana bir tavır takınmışlardır. Öz, konuşmasında, uzun süre hapisyanede yatan bir kimsenin tekrar suç işlemeye yatkın olduğu ve bu şekilde suçların işlendiğine de tanık olduğuna değinerek üçüncü maddenin aynen kabulünü istemiştir.⁷⁰

Müfit Erkuyumcu ise bu maddenin tasarı metninde bulunması gerekliliğini; “*aftan maksat suçluyu ulu orta salıvermek değil, suçlarını, ahlaklarını düzeltmelerine, tehzibi ahlak etmelerine imkan vermektir. Bu itibarla bu madde onu yeni bir suç işlemekten menetmesi bakımından bence afkanununun en mühim maddesidir. Binaenaleyh olduğu gibi muhafaza edilmesine taraftarız...*” sözleriyle-

66 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 701, 703.

67 Cumhurbaşkanına Hakaret ve Sövme, İçel-Yenisey, a.g.e., s. 749.

68 Anayasa Kuruluşlarını ve Kamu Şahsiyetlerini Tahkir - Kanunlara ve Büyük Millet Meclisi Kararlarına Sövme, İçel-Yenisey, a.g.e., s. 750.

69 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 701, 703.

70 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 701.

le açıklamıştır.⁷¹ Tartışmalar sonucunda, maddedeki “aşağı haddi 5 aydan az olmayan” ibaresi “aşağı haddi 6 aydan az olmayan” olarak düzenlenmiş, daha önceki halinde; aynı cinsten bir suç işlenmesi halinde eski cezasının aynen çektirileceği hükmü, “evvelce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın infaz edilmeyen kısmı aynen çektilir” şeklinde değiştirilmiştir.⁷² Yeniden düzenlenen 3. madde bu şekliyle, 4. madde ise aynen kabul edilmiştir.⁷³

Ceza indirimi hükmündeki 5. madde üzerinde söz alan milletvekillerinden bazıları, affın çok da geniş tutulmadığından bahisle, cezaların pek çoğunda indirim gidilmesini ya da bazılarının affa dahil edilmesini istemişler, bu isteğe gerekçe olarak ise hapisanelerin mahkûm sayısına oranla yetersiz kaldığı ve geniş bir af çıkarılacağı yolunda hükümet tarafından verilmiş olan vaatleri göstermişlerdir. Bu konuşmaların akabinde, affın daha geniş kapsamlı olması gerektiğini savunan milletvekilleri ceza oranında 1/3 yerine yarısının indirilmesini öngören önergeler sunmuşlardır. Bu önerge sahiplerinden birisi olan D.P. Burdur milletvekili Mehmet Özbey de hapisanelerde bulunanların çoğunun bir önceki iktidarın anti-demokratik uygulamaları nedeniyle içeri girdiklerini, bu nedenle de suçların 1/3’ünün değil, yarısının indirilmesini istemiştir.⁷⁴

Bu görüşün tam tersi fikirde olan milletvekillerinden D.P. Diyarbakır milletvekili Remzi Bucak ise bu şekilde hapisanelerin boşaltılmasını doğru bulmadığını belirterek konuşmasına; “...biz cezayı üçte bire kadar indirecek olursak bununla maateessüf memlekette suçluların azalmasına değil, belki tezyidine doğru gitmiş oluruz...” sözleriyle devam etmiştir. Bucak ayrıca, buradaki suçluların düşünülmesi yanında, bu suçlardan zarar görenlerin de düşünülmesi gerektiği üzerinde durmuştur.⁷⁵ Remzi Bey’in bu yaklaşımı ilk kez konuya affın etkileyeceği mağdurlar grubu tarafından bakılıyor olması bakımından dikkat çekicidir.

71 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 704.

72 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 705. Tasarının bu haliyle ne bir tecil ne de bir af olduğu vurgulanmıştır. Avukat Ertuğrul Akça’nın 8 Temmuz 1950 tarihinde Kudret gazetesinde yayınlanan “Te’cil Kanunu mu Af Kanunu mu?” başlıklı yazısında; bunun bir tecil olması için cezanın altı ayının geçmemiş bulunması gerektiğini belirtmiştir. 3. madde üzerinde yapılan beş ayın altı ay şeklinde düzenlenmesi bu gerekçeyle hazırlanmıştır. Ertuğrul Akça, “Te’cil Kanunu mu, Af Kanunu mu?”, Kudret, 8 Temmuz 1950. Bunlara ek olarak, 7. maddede, verilen cezalar affa tabi tutulduktan sonra onlara bağlı, inzibati muamelelerin devamını kabul etmek de genel af uygulamasıyla bağdaşmayan bir yöntem olmuştur. Mehmet Ali Sebük, “Millet Umumi Af İstiyor”, Vatan, 3 Temmuz 1950.

73 4. madde; “Bu kanun hükümleri kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması, alınması ve memlekete suç teşkil eden veya inhisara tabi bulunan eşyanın müsadereğine karar vermeye mani değildir. Ancak gümrük resmi ile gümrüklerde alınmakta olan Hazineye, özel idarelere ve belediyelere ait bilmum vergi ve resimlerle ve orman mahsullerinin tarife bedellerine müteallik ilgili dairelerin her türlü talep hakları mahfuz kalmak üzere kaçak olduğu sanılan maddeler sahiplerine iade olunur”. TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 705.

74 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 707, 708.

75 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 707.

Yapılan tartışmalar sonrasında, kanun tasarısının 5. maddesiyle, 2. maddede affın dışında bırakılan suçlardan dolayı, hükmedilmiş ve edilecek cezaların üçte ikisi, hükmedilmiş ve edilecek olan miktar eğer iki seneden az ise (iki sene dahil) tamamı indirilmiştir.⁷⁶ Ayrıca ölüm cezası 20 yıl ağır hapis ve ömür boyu ağır hapis cezası da 15 yıl ağır hapis cezasına çevrilmiştir.⁷⁷ Böylece af kanunu tasarısına her ne kadar istisnai hükümler getirilmişse de bu suçlar için dahi kısmi de olsa bir af imkânı tanınmıştır. Ayrıca firar halinde bulunanlardan yurt içindekiler 6 ay, yurt dışındakiler ise 8 ay zarfında savcılıklara teslim oldukları takdirde 5. madde hükmünden yararlanabileceklerdir. Asker kaçakları ise 3 ay içinde teslim olmaları şartıyla affedileceklerdir. (Md. 6)

Böylesine geniş kapsamlı bir af çıkarılmış olmasına rağmen, bu affın, hakimler ve memurlar kanunları ile bunlara ek kanunlara ve diğer özel kanunlara dayanılarak verilmiş veya verilecek olan idari ve inzibati karar ve yapılmış ve yapılacak işlemlere ve rütbenin kaybedilmesi, orduya subay, memur ve gedikli olarak kayıt olunmamak ve askeri nispetin kesilmesi işlemleri için geçerli olmadığı kabul edilmiştir. Fakat bunun yanında, 3 Nisan 1924 tarih ve 460 sayılı Muhamat Kanunu'nun (Avukatlık Kanunu)⁷⁸ geçici maddesinde yazılı Meclis tarafından verilen avukatlık veya dava vekilliğinden çıkarma kararları kaldırılmıştır. Maddenin devamında "bu kararlara göre meslekten çıkarılmış olanlar Muhamat Kanunu ile kazanılmış haklara halel gelmemek üzere Avukatlık kanunu hükümleri dairesinde baroya kayıt olunabilirler" denmektedir. Böylece meslekten men edilmiş olanların hakları yeniden tanınmıştır. (Md. 7)

Meclisin 14 Temmuz 1950 tarihli 23. Birleşiminin ikinci oturumunda tamamlanan görüşmeler ve af kanunu tasarısının geneli hakkında yapılan oylama sonucunda Meclisin aynı günlü toplantısında "Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun Tasarısı" oybirliği ile kabul edilmiştir.⁷⁹

76 Bu indirim neticesinde her ne kadar Askeri Ceza Kanununun 94. Maddesi gereğince hüküm giymiş olan Nazım Hikmet, af dışında bırakılmışsa da aftan istisna tutulan suçlarda yapılan 2/3 oranındaki bu ceza indirimi neticesinde affa uğramıştır. Altan Öymen, hatıralarını anlattığı kitabında, Nazım Hikmet'in affına karşı çıkanların, bu madde kabul edildiğinde ya salonda olmadıklarını ya da söz alacak fırsat bulamamış olduklarını aktarmaktadır. Altan Öymen, Değişim Yılları, 8. Baskı, (İstanbul: Doğan Kitap, 2004), s. 521. Milli Türk Talebe Birliği Nazım Hikmet'in aftan istifade etmesi üzerine; "Milli Türk Talebe Birliği ve Meclise yaptıkları müracaata tavassut ettiğimiz 20 bin yüksek tahsil genci adına komünistler ve Nazım Hikmet'in aftan istifade ettirilmelerinin büyük bir üzüntü ile karşılandığını açıklarız..." açıklamasını yapmışlardır. Ulus, 16.07.1950.

77 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 712.

78 Düstur, D. 3, C. 5, s. 764.

79 TBMM Z.C., D. 9, C. 1, 14.7.1950, s. 721; Düstur, D. 4, C. 1, Kanun No: 5677, s. 68-69.

Kazım Öztürk, “*devri sabık yaratmayacağız*” sözü ile yönetimi devralan yeni iktidarın çıkarılan bu af yasası ile geçmişle uğraşmak yerine geleceğe yönelerek, akılcı ve örnek bir davranış sergilediğini belirttikten sonra, siyasi ve sosyal büyük değişimler sonunda getirilen genel af yasalarından hiç birisinin, 14 Mayıs seçimleri sonrasında getirilen, bu af yasası kadar anlamlı ve rasyonel olmadığı değerlendirilmesini yapmıştır.⁸⁰

Af tasarısı Meclis çatısı altında tartışılırken kamuoyunun da konuya ilgisi oldukça fazladır. Demokrat Parti’nin seçim vaatleri arasında yer alan af meselesi Mecliste olduğu kadar basın organlarının da tartışılan bir konudur. Tasarı henüz Meclis gündemine gelmeden önce basında çıkan haberler af yasasının niteliğini belirleme ve beklentileri dile getirme noktasında kamuoyunun konuya yaklaşımını göstermesi açısından önemlidir.

2. Af Kanununun Kamuoyundaki Yansımaları

Demokrat Parti’nin seçim vaatleri arasında da yer alan af kanunu tasarısı ile ilgili haberler kanun tasarısının Meclis gündemine gelmesiyle beraber basında yer almaya başlamıştır. Özellikle Zafer Gazetesi af konusunda adeta hükümetin propagandasını yapmış, pek çok yazar köşelerini bu konuya ayırmıştır. Örneğin; Demokrat Parti Ordu Milletvekili Feyzi Boztepe “*Umumi Af ve Beklentiler*” başlıklı yazısında hükümetin af çıkarma gerekçelerini açıkladıktan sonra, C.H.P. zamanında ülkenin iktisadi ve sosyal şartlarının bozukluğundan bahsederek; “...*tek partinin yıllar boyunca memlekette yarattığı ahlaki, iktisadi ve içtimai buhranın birer kurbanı olarak zindanlarda çürüyen hürriyetten mahrum zavallıları...*” düşüneceklerini belirtmiştir. Yazının genelinde hapisanelerde yatan mahkûmların ve özellikle de zimmet ve ihtilas suçlularının dönemin zorlukları karşısında adeta bunu yapmaya mecbur kaldıklarına değinen Boztepe, CHP’ye göndermeler yapmıştır.⁸¹ Gazetenin başyazarı aynı zamanda Demokrat Parti Ankara milletvekili Mümtaz Faik Fenik ise “*Suç İnsani, Af İlahidir!*” başlıklı yazısında, af kanununun mecliste müzakere edildiği sırada kendisinin hapiste olduğunu belirterek, af haberinin ortaya çıkmasıyla mahkûmlar arasında müthiş bir sevincin başladığını, hele de adi suçların da affa dahil edileceğinin öğrenilmesiyle bu sevincin daha da arttığını anlatmıştır.⁸² Fenik, bazı siyasi sebeplerle, kanunun aleyhinde tavır alan milletvekillerinin tasarının Adalet komisyonuna geri gönderilmesini sağlamaları üzerine, hapisanedeki

80 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem 1950-1954, C. 1, Ankara: TBMM Vakfı, 1999*, s. 389.

81 Feyzi Boztepe, ‘*Umumi Af ve Beklentiler*’, *Zafer*, 06 Temmuz 1950.

82 Mümtaz Faik Fenik, ‘*Suç insani, af ilahidir!*’, *Zafer*, 26 Mayıs 1950.

çoşkunun bir anda bir hezimetle dönüştüğünü anlatarak, "...af kanununun aleyhinde bulunanlar bunca mahkûmun ümitleriyle bu kadar ağır bir şekilde oynayanlar hapishanedeki bu elim manzarayı görselerdi, insanlıklarından utanırlardı!..." sözleriyle de tepkisini dile getirmiş ve memlekette bir demokrasi inkılabının olduğunu, sırf bu inkılâp sebebiyle dahi bir af çıkarılması gerektiğini sözlerine eklemiştir.⁸³ Fenik bu fikirleriyle Cihan Baban'dan da destek görmüş, Baban II. Dünya Savaşında yaşanan ekonomik sıkıntılara gönderme yaptığı "*Affin Şümulü Geniş Olmalıdır*" başlıklı yazısında; dünyanın önemli bir harp geçirdiğini, bu harbin açtığı yaraların sarılmasının zamanının geldiğini belirtmiştir.⁸⁴ Hürriyet Gazetesi ise konuyu genel afın geçmiş unutturucu etkisinden ele alarak; "*Büyük inkılâbımızla bugün adına sessiz inkılâp diyebileceğimiz iktidarın el değiştirmesi hadisesi arasından tam 28 sene geçti. Her medeni memlekette bu gibi tarihi hadiseleri bir umumi af takip eder*" yorumunda bulunmuştur.⁸⁵

Basının genel olarak affı desteklediği gözlenirken, Ulus gazetesi özellikle affın kapsamının bir an önce halka duyurulması noktasında hassasiyet göstermektedir. Yavuz Abadan yeni iktidarın af çıkarma isteğine karşı olmadıklarını fakat çıkarılması düşünülen affın kapsayacağı suçlar ve dahil olacağı dönemin bir an evvel halka duyurulması gerektiğini ifade etmiştir. Abadan; D.P.'nin şimdiye kadar eşi benzeri görülmemiş bir şekilde af propagandası yaptığını, affın herhangi bir maddi külfet de getirmedikleri için en kolay verilen vaat olduğu eleştirisini dile getirmiş; "*Biz prensip itibarıyla, adli hatalar veya şahsi zaruretler yüzünden hususi affın, içtimai menfaatler mülahazasıyla siyasi suçlar için de umûmi affın caiz ve faydalı bulunduğu kani bulunuyoruz. Buna karşılık adi suçlar için, milli bayramların yıldönümleri, iktidar değişikliği, seçim zaferi vesaire gibi sebepler sık sık umumi aflar yapılmasının adaleti, dolayısıyla bu esasa dayanan devleti temelinden yıkacak kadar büyük mahsurlar doğuracağına eminiz*" sözleriyle DP'nin bu konudaki tavrını doğru bulmadıklarını açıklamıştır.⁸⁶

Vatan Gazetesi yazarlarından Ahmet Emin Yalman, siyasi af üzerinde durarak, yapılan seçimler sonucunda Demokrat Parti'nin iktidar olmasıyla muhalefete düşen Cumhuriyet Halk Partisini kastederek; "*bu partiyi ezmemek, kendisine emniyet telkin etmek, gönlünü hoş etmek, muhalefet vazifesini tesirli bir şekilde göstermesi bakımından da, memleketin huzuru ve harici itibarı bakımından da lazımdır*" diyerek, son seçimlerin de dahil olduğu tam bir siyasi af çıkarmanın yararlı olacağını dile getirmiştir.⁸⁷

83 Fenik, 'Suç insanı...', Zafer, 26 Mayıs 1950.

84 Cihan Baban, 'Affin Şümulü Geniş Olmalıdır', Zafer, 22 Haziran 1950.

85 "'Af', Hürriyet, 26 Mayıs 1950.

86 Yavuz Abadan, 'Af Meselesi', Ulus, 29 Mayıs 1950.

87 Ahmet Emin Yalman, 'Kimi Affetmeli?', Vatan, 13 Haziran 1950.

Mümtaz Faik Fenik af kanununun çıkmasının gerekliliği hakkında Zafer Gazetesi’nde yayınladığı bir dizi makalede, af tartışmalarında sıklıkla dile getirilen bir konu olarak, ferdin ferde karşı suçunun affedilerek devlete karşı işlenen suçların affedilmemesini adaletsizlik olarak değerlendirmiştir. Ayrıca böyle bir hareketin demokratik telakkilere de uymayacağını belirterek, böyle bir uygulamanın suçu teşvik edip etmeyeceği yönündeki endişelerin yerinde olmadığını da vurgulamıştır. Ona göre, açılan yeni dönemde gerek memurların ve diğer vatandaşların ekonomik durumları olsun gerekse sosyal yaşam standartları olsun düzeleceği için suç işleme oranında da bir düşme ve suçu hazırlayan sebeplerin ortadan kalkması gibi bir durum oluşacaktır. Fenik bu açıklamalarıyla aslında bir önceki iktidara üstü kapalı göndermeler yapmakta ve o dönemdeki olumsuz şartların özellikle düşük gelirli memurlarda devlete karşı suç işleme oranını yükselttiğini ifade etmektedir.⁸⁸ Zafer Gazetesi yazarlarında aynı zamanda Demokrat Parti Zonguldak milletvekili Fehmi Açıksöz de aynı mahiyette yazdığı yazısıyla Fenik’i desteklemektedir.⁸⁹ Ahmet Emin Yalman “*Kimi Affetmeli?*” başlıklı yazısında, devlete karşı işlenen suçlardan ihtilal veya irtikap meselelerini, af ve tasfiyenin kapsamı içerisine dahil etmek için bir sebep olmadığını anlatmıştır. Fakat bunların yanı sıra, dönemin şartları nedeniyle geçim sıkıntısı çekilmesinden dolayı bazı memurlar tarafından küçük miktarlı alınan paraların ise affedilmesinin doğru olacağını savunmuştur. Bu konu hakkında İzmit Belediyesinin elektrik tahsildarı iken, zimmetine para geçiren bir zavallıdan mektup aldığını ve mecbur kaldığı için bu suçu işlediğini anlattığını açıklamış ve bu gibilerin affedilmesinin doğru olacağını ifade etmiştir.⁹⁰ Yalman komünistlerin affına ise pek sıcak bakmadığını bu gibi kişilerin affedilmesi yerine, komünizme karşı gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini, “*Türk vatandaşlığının şerefine Moskovanın köleliğini tercih edenleri tabiiyetten ıskat ederek, hasretini duydukları cennete göndermek en doğru ve kestirme yoldur*” sözleriyle açıklamıştır.⁹¹ Affın çıkmasına taraftar olan Yalman yazısını; “*öyle umarız ki af davasında hisler, vehimler ve politika ihtirasları değil, prensipler hakim olacak ve alınacak isabetli karar neticesinde cemiyetin huzuru, istikrarı emniyeti yükselecektir*” sözleriyle bitirmiştir.⁹²

88 Fenik, ‘Af Kanununu Mevzuunda:1 Devlet Mallarına Karşı Olan Suçlar’, Zafer, 15 Haziran 1950.

89 Fehmi Açıksöz, ‘Af Umumi Olmalıdır’, Zafer, 29 Haziran 1950.

90 Yalman, ‘Kimi...’, Vatan, 13 Haziran 1950.

91 Yalman, ‘Kimi...’, Vatan, 13 Haziran 1950.

92 Yalman, ‘Kimi...’, Vatan, 13 Haziran 1950.

Affin kapsamı konusunda Millet Partisi'nin kurucularından olan ve aynı zamanda Kudret gazetesinin baş yazarlığını yürüten Hikmet Bayur da "*Genel Af*" başlıklı yazısında, adi suçların affını savunurken, bu affa dahil edilecek olanların ise titizlikle ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Bayur, özellikle af yetkisi konusundaki tartışmalarda genel affın daha ziyade siyasi suçlular için çıkarılması gerektiği noktasındaki anlayışı bu yazısında yansıtmış, siyasi suçların affına taraftar olarak, tecil hükümlerini de içeren bir af çıkarılmasına karşı olduğunu ve bunun da Demokrat hükümeti için pek de iyi bir netice vermeyeceğini, siyasi bir suçluyu eski cezasına benzesin benzemesin yeni bir suç işlediğinde eski mahkûmiyetini de yürütmeye kalktıklarında DP'nin pek acı bir yola gireceğini savunmuştur.⁹³

Vatan Gazetesi yazarı ve aynı zamanda Nazım Hikmet'in avukatlığını yapan Mehmet Ali Sebük, "*Af Kanunu Projesi*" başlıklı yazısında, hükümet tarafından meclise sunulmuş olan kanun tasarısını eleştirmiştir. Hazırlanan tasarının pek çok suçu kapsam dışında bırakmış olmasını dile getirerek, özellikle siyasi suçların af dışında bırakılarak, kanuna getirilen sınırlamalardan bahisle, kanun metninde hiçbir şekilde af kelimesi geçmeyen bir tasarının nasıl bir genel af olarak kabul edildiğini sormuştur. Ceza indirimi konusundaki düzenlemeleri de yetersiz gören Sebük, özgürlüğe karışması fiili olarak mümkün görünmeyen mahkûmların ceza senelerini değiştirmenin ne işe yarayacağını da ifade etmekten çekinmemiştir. Sebük ayrıca, kanun tasarısındaki bu kısıtlamaların tasarıyı bir hukukçular grubunun hazırlamış olmasından kaynaklandığını, halkın huzuru için geniş kapsamlı bir af gerekirken böylesine istisnaları barındıran bir af projesi hazırlanmış olmasını eleştirmiştir.⁹⁴

Genellikle geniş bir aften yana olunmasına rağmen, D.P.'nin önceki seçim döneminde işlenen bazı suçları af kapsamına dahil etmiş olması bazı endişelerin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Örneğin Hikmet Bayur, "*Yeni Af Kanunu Bir Mihenk Taşıdır*" başlıklı yazısında; D.P. Hükümetinin daha önceki seçim döneminde işlenmiş olan suçları affetmesini, bu gibi kişileri ihtiyaç olduğunda 1954 seçimlerinde de kullanacağı yolunda iddiaların ortaya atılmasına bağlamıştır.⁹⁵ DP'nin gerçekten halkın huzurunu

93 Bayur, 'Genel Af', Kudret, 23 Haziran 1950.

94 Sebük, 'Af Kanunu Projesi', Vatan, 23 Haziran 1950. CHP döneminde de geniş kapsamlı bir af çıkarılması yolunda girişimleri olan Sebük, bu amaçla 1947 yılında bir de kitap yayınlamış ve affın çıkarılmasını gerektiren hallerle, hangi mahkûmların affedilip, hangilerinin affedilmemesi gerektiğini kategorize etmiştir. Sebük, *Umumi Af Bir Zarurettir*, (İstanbul, 1947).

95 Bayur, 'Yeni Af Kanunu Bir Mihenk Taşıdır', Kudret, 3 Temmuz 1950. Kudret Gazetesi yazarlarından Ertuğrul Akça, başlıklı yazısında; 3. maddede yer alan tecil hükmünü hukuki boyutunun dışında siyasi boyutuyla ele alarak, seçim suçlarını affeden DP'nin

sağlayacak bir af kanunu çıkarmak yerine kendi iktidarını sağlamlaştıracak tarzda bir kanun tasarısı hazırlamış olduğunu dile getiren Bayur, bu tasarının mahzurlarının meclis tarafından ortadan kaldırılması umudunda olduklarını söylemiştir.⁹⁶ Vatandaşın özgürlüğüne ve insan haklarına karşı işlenen suçların özenle ele alınarak af dışı bırakılması gerektiği de hassasiyet gösterilen bir diğer konudur.⁹⁷

Kanun tasarısının 3 Temmuz’da meclis’te görüşülmeye başlanmasıyla beraber gazetelerde de tasarının kapsamıyla ilgili yazılar artmaya başlamıştır. Ali Naci Karacan, “Yeni Af Kanunu” Tasarısı” başlıklı yazısında, tasarının amacının hapisaneleri boşaltma değil, fakat serbest bırakılmalarında yalnız toplum için mahzur olmayanları affetmek olması gerektiğini söylerken, CHP’yi de affı çıkarmadığı ve mahkûmlara eziyet ettiği için uyarmıştır.⁹⁸

Af Kanunu tasarısının 14 Temmuz 1950 tarihinde kabul edilmesinden sonra gazetelerde genelde olumlu yazılar hakim olmuştur. Örneğin; Ahmet Emin Yalman “Bayram Havası” başlıklı makalesinde; memlekette bir şefkat, sevgi ve müsamaha havası yaratıldığını, haklı haksız çıkarılan afla özgürlüğe kavuşanların mutluluklarını anlatmıştır.⁹⁹ Tahliye edilenlerle görüşen Zafer Gazetesi muhabiri Orhan Önder ise hapse önde bir bayram havası estiğini, çıkan mahkûmların kapıda kendilerini bekleyen yakınlarına koşarak hürriyetlerine ve sevdiklerine kavuşmanın verdiği heyecan ve mutluluğun ortamı bir bayram yerine çevirdiğinden bahsetmiştir.¹⁰⁰ Zafer Gazetesi’nin yazarları da af kanununun çıkmasından duydukları mutluluğu gazetenin sayfalarına taşımışlar, örneğin; başyazar Mümtaz Faik Fenik bu konudaki hislerini “Büyük Millet Meclisi hakikaten çok yerinde bir şefkat ve atıfet göstererek Af Kanunu’nu Bayrandan evvel şumüllü bir şekilde çıkarmış bulunuyor. Günlerce bu sütunlarda müdafaasını yaptığımız af kanunundan büyük mahkûm kitlesinin faydalanmış olduğunu görmekten dolayı sevincimiz hakikaten derindir” sözleriyle ifade etmiştir.¹⁰¹ Cumhuriyet Gazetesi ise haberi, “15 Mayıs 1950’den önce işlenen suçlar affedildi” başlığıyla verirken; İstanbul Savcılığının açıklamasından Sultanahmet Cezaevinden

ileri seçimlerde 1946 seçimlerinde usulsüzlük yapmış olan kişileri kullanmak amacıyla olduğu, tecil süresini de 5 yıl sınırladığınının 1954 seçimlerinde daha önce suç işlemiş olanların kendisine karşı bir harekette bulunmasını önlemek amacıyla düzenlenmiş olduğuna dile getirmiştir. Akça, ‘Te’cil...’, Kudret, 8 Temmuz 1950.

96 Bayur, ‘Yeni Af Kanunu...’, Kudret, 3 Temmuz 1950.

97 Nurettin Ardiçoğlu, ‘Bunları mı affedeceğiz’, Kudret, 6 Temmuz 1950.

98 Milliyet, 6 Temmuz 1950.

99 Yalman, ‘‘Bayram Havası’, Vatan, 16 Temmuz 1950.

100 Zafer, 17 Temmuz 1950.

101 Fenik, ‘Aftan Sonrasını Düşünürken’, Zafer, 19 Temmuz 1950.

130, İmralı'dan 150, Üsküdar'da Paşakapı ve Toptaşı Cezaevlerinden 200 kadar mahkûmun serbest bırakılacağını duyurmuştur.¹⁰²

Tasarının kabul edilmesinden sonra gazetelerin sayfalarını cezaevlerinden tahliye edilenlerle ilgili haberler kaplamıştır. Ceza İşleri Genel Müdürü İhsan Köknel; bütün Türkiye Hapishanelerinde 20.549 mahkûm ve 12.865 tutuklu olduğu, 20.549 mahkûmun 15 binden fazlası aftan istifade ettiğini, 12.865 tutuklunun da asgari yarısı hakkında ademi takip kararı verilmesiyle toptan aftan istifade edenlerin sayısının 23 bini bulduğunu ifade etmiştir. Köknel ayrıca, davaları tutuksuz devam eden sanıklar, ilk ve son tahkikat safhasında bulunanlar da hesaba katılacak olursa o gün için 45-50 bin kişinin Af Kanunundan yararlandığını açıklamıştır.¹⁰³ Bu çerçevede Sultanahmet cezaevinden ilk çıkan Necip Fazıl Kısakürek olurken, Milliyet Gazetesi haberi; "*Mahkûmlar ve Aileleri Sevinç İçinde*" başlığıyla vermiştir.¹⁰⁴ Aftan yararlananlar arasında önemli isimlerden birisi olan Nazım Hikmet, cezaevinden çıkışında çok heyecanlı olduğunu, fakat bu heyecanının aftan değil nihayet hakkını aldığından kaynaklandığını ifade etmiştir.¹⁰⁵ Nazım Hikmet'in af sayesinde cezaevinden çıkması ise kimi çevrelerde tepkiye yol açmış, dönemin etkili öğrenci topluluklarından birisi olan Milli Türk Talebe Birliği, Nazım Hikmet'in affını büyük bir üzüntü ile karşıladıklarını bir beyanname ile açıklamıştır.¹⁰⁶

Kanunun çıkması sonrasında basında vurgulanan bir diğer konu da devletin sorumluluğu üzerinedir. Af kanunlarıyla pek çok mahkûm haklı ya da haksız olarak salıverilmektedir. Bu mahkûmların toplum hayatına yeniden adaptasyonunu sağlamak ise devletin önemli görevleri arasında yer almaktadır. Toplum hayatında sabıkalı sıfatıyla gerekli yeri edinemeyen kişiler gelecekte önemli bir sosyal problem olarak toplumun karşısına çıkacaktır. Bu nedenle basın tarafından aftan sonra mahkûmların yeniden suç işlemesini önleyici tedbirlerin alınması gerektiği üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. Özellikle, ceza sistemlerinde esaslı ıslahata lüzum olduğu, hapishanelerin ıslah edilmesi ve pişmanlık duyan mahkûmlar için buralarının birer "*verem kültür yuvası*" olmaktan çıkarılması gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca, mahkûmlar hakkında birer sicil fişi tutulması gerektiği ve iyi hareketleri görülenlerin belli bir süre sonra, hürriyetsizlik içinde dahi olsa, daha iyi yaşama şartlarına kavuşturulmaları ihtiyacına

102 Cumhuriyet, 15 Temmuz 1950.

103 Zafer, 16 Temmuz 1950.

104 Milliyet, 16 Temmuz 1950.

105 Cumhuriyet, 16 Temmuz 1950.

106 Milliyet, 16 Temmuz 1950.

dikkat çekilmiştir. Asri cezaevlerinde olduğu gibi, bütün hapisanelerde iş yurtlarının tesis edilmesi ve her meslek erbabını çalıştırmak imkanlarının aranması ile idari kadroda terfi imkanı sağlanarak, mahkûmların eski sabıkalarını unutup onlara iş imkanları sağlanması gerektiği, eğer bunlar yapılmazsa affın fayda yerine zarar getireceği uyarısında bulunulmuştur.¹⁰⁷ Ayrıca hapisanelerden çıkan mahkûmların çoğunun işsiz güçsüz olduğu ve memleketlerine dönecek paralarının dahi bulunmadığı ifade edilerek, bu kişilere iş imkânları sağlanmadığı takdirde yeniden suç işlemelerinin kaçınılmaz olduğu da yapılan uyarılar arasında yer alırken,¹⁰⁸ af sonrası mahkûmun himaye edilmesi lazım geldiğinden patronaj kanununun bir an önce çıkarılması gerektiği üzerinde durulmuştur.¹⁰⁹ Örneğin Cumhuriyet Gazetesi muhabiri; mahkûmların cezaevinden çıkarken ilgili makamlardan iş istediklerini belirterek, eğer bu imkân verilmezse çoğunun gene çıktıkları yere dönmekten korktuğunu yazmıştır.¹¹⁰

Kanunun uygulanması noktasında da bir takım sıkıntıların ortaya çıktığı görülmektedir. Zira, afla beraber asrî cezaevlerinden pek çok mahkûmun serbest bırakılması, bu cezaevlerinde gerçekleştirilen bazı üretimlere devam edilmesi noktasında sıkıntılar yaratmış, yetkililer tarafından yapılan açıklamaya göre; buralara başka cezaevlerinden çalışmak üzere mahkûmlar getirilmiştir.¹¹¹

Kanunun çıkışından bir süre sonra basına yansıyan haberler af kanununa yönelik tepkileri göstermesi açısından da önemlidir. Örneğin; muhalefetin basındaki güçlü sesi Ulus Gazetesi başyazarı ve aynı zamanda CHP Kars milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın af sonrası görülen olayları değerlendirirken; “...Şehirdeki zabıta vakıaları bir bakıma demokratların çok işine yarıyor. Çünkü siyasi dedikodular bir tarafa bırakılmış bahis mevzuu hep hırsızlık ve tecavüz hadiseleri... Bittabi bir çok vehim ve mübalağalarla karışık olarak. Fakat bir nakarat her ağızda; ‘Hırsızları salıverdiler. İşte böyle oldu! Kim salıvermiş diye sormayınız...’” diye yazarken hükümete önemli bir gönderme yapmaktaydı.¹¹² Milliyet Gazetesi’nin “İbret Aynası” isimli köşesinde ise İstanbul’da cinayet ve sarkıntılık olaylarının çoğaldığından bahisle affa vurgu yapıyor ve “...işte af kanununun tatbikinden bir hafta sonra hapishaneden çıkan sayın suçluların İstanbul seçmenlerine hediyesi...!” sözleriyle, İstanbul’da

107 Fenik, ‘Aftan Sonrasını...’, Zafer, 19 Temmuz 1950.

108 Sebük, ‘Milletin Büyük Affı ve Neticeleri’, Vatan, 30 Temmuz 1950.

109 İ. Saffet Omay, ‘Mahkûmu Tahliyeden Sonra Himaye Lazımdır’, Zafer, 19 Ağustos 1950; ‘Affa Tabi Olan Suçlu Memurlar Ne Olacak’, Zafer, 31 Ağustos 1950.

110 Cumhuriyet, 16 Temmuz 1950.

111 Cumhuriyet, 20 Temmuz 1950.

112 Hüseyin Cahit Yalçın, ‘Hakikaten Korku Başlamış’, Ulus, 20 Eylül 1950.

artan olayların müsebbibinin çıkarılan af kanunuyla yakından ilişkisi olduğuna dikkat çekiliyordu.¹¹³ Milliyet'te yayınlanan diğer bir yazıda ise İstanbul'daki asayişsizlikte genel affın birinci derecede rolü olduğu, "... Alışmış kudurmuştan beterdir! Derler. Hırsızlığa, tecavüze, cinayete alışanlarda bu alışkanlıklarını sürdürüyorlar..." ifadeleriyle dile getirilirken, polis in ise olaylara müdahalede yeterli yetkisinin olmadığı da vurgulanmaktaydı.¹¹⁴ Af kanunu hakkında basında yayınlar gitgide azalmış ve af konusu bir müddet sonra gündemdeki yerini kaybetmiştir.

Sonuç

Hukukî, sosyal ve siyasal açıdan oldukça önemli bir yere sahip olan af yasaları, gerek gündeme getirildikleri dönemlerde, gerekse yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren, siyasi çevrelerde ve kamuoyunda önemli birer tartışma konusu olmuştur. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidarı CHP'den devralan Demokrat Parti'nin de ilk icraatlarından birisi genel af kanunudur. Henüz Meclisin gündemine gelmeden basında tartışılmaya başlanan af konusu, Demokrat Parti'nin hem seçim vaatleri arasında hem de hükümet programında yer almıştır. Basında da önemli bir yankı bulan af kanunu Demokrat Parti'nin iktidara geldiği tarihten hemen öncesine kadar işlenmiş olan pek çok suçu affetmesi dolayısıyla geniş kapsamlı bir nitelik göstermektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntılar ve çok partili hayata geçiş sürecinde yaşanan siyasal ve sosyal sorunlar affın şekillenmesinde önemli rol oynamış, bir önceki iktidarın aldığı tedbirlerden hareketle ceza almış olan pek çok mahkûm bu vesileyle affa dahil edilmiştir. Tasarının üzerinde en çok durulan maddeleri arasında yer alan siyasi suçların affa dahil edilmemesi konusu özellikle komünizm ve Nazım Hikmet'in affa dahil olup olmayacağı noktasında düğümlenmiştir. Gerek tek parti döneminin gerekse çok parti döneminin en önemli tehdit olarak gördüğü komünizm tehlikesi af tartışmalarında da kendisini göstermiş, daha ziyade komünizm suçunun kapsamı üzerinde durulmuştur. Tartışmaların geneli Demokrat Parti milletvekilleri arasında geçerken, CHP milletvekillerinin birkaç istisna dışında tartışmalara katılmadıkları görülmektedir. Muhalefet adına daha ziyade Millet Parti'sinden tek milletvekili olarak meclise giren Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı söz almış ve zaman zaman bağımsız milletvekillerinden kendisine destek verilmiştir.

113 Milliyet, 23 Temmuz 1950.

114 Milliyet, 'Şehirde Asayiş Hakgetire!', 4 Ekim 1950.

Af kanunu gerek basında gerekse Meclis çatısında genel bir destek görmüş, eleştiriler ise daha ziyade affın kapsamı noktasında getirilmiştir. Başta Zafer Gazetesi olmak üzere basın organları genellikle affın çıkarılmasını destekler yönde yayın yaparken, tahliye sonrası alınacak tedbirler ile Nazım Hikmet'in aftan faydalanacak olması, üzerinde en çok durulan konulardır. Gerek Meclis'te gerekse basında yapılan tartışmalar toplumun hassasiyet gösterdiği konuları yansıtması bakımından önemlidir.

Genel bir kabulle çıkarılmasına ve yoğun bir şekilde tartışılmasına rağmen af kanununa basının ilgisi ancak birkaç ay sürmüş, bir müddet sonra da ilgi alanından çıkarak gündemdeki yerini kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Yavuz, 'Af Meselesi', Ulus, 29 Mayıs 1950.
AÇIKSÖZ, Fehmi, 'Af Umumi Olmalıdır', Zafer, 29 Haziran 1950.
'Af', Hürriyet, 26 Mayıs 1950.
'Affa Tabi Olan Suçlu Memurlar Ne Olacak', Zafer, 31 Ağustos 1950.
AKÇA, Ertuğrul, 'Te'cil Kanunu mu, Af Kanunu mu?', Kudret, 8 Temmuz 1950.
ARDIÇOĞLU, Nurettin, 'Bunları mı affedeceğiz', Kudret, 6 Temmuz 1950.
BABAN, Cihan, 'Affın Şümülü Geniş Olmalıdır', Zafer, 22 Haziran 1950.
BAYUR, Hikmet, 'Genel Af', Kudret, 23 Haziran 1950.
_____, 'Yeni Af Kanunu Bir Mihenk Taşdır', Kudret, 3 Temmuz 1950.
BOZTEPE, Feyzi, 'Umumi Af ve Beklentiler', Zafer, 06 Temmuz 1950.
Cumhuriyet, 15 Temmuz 1950.
Cumhuriyet, 16 Temmuz 1950.
Cumhuriyet, 20 Temmuz 1950.
ÇAVDAR, Tefik, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995), (Ankara: İmge Yayınları, 1996).
Düstur, Devre 3, Cilt 5.
Düstur, Devre 3, Cilt 19.
Düstur, Devre 4, Cilt 1.
ELLİOTT, W.Y., 'Amnesty', Encyclopedia of Social Sciences, Volume: 2, New York 1931.
FENİK, Mümtaz Faik, 'Suç insani, af ilahidir!', Zafer, 26 Mayıs 1950.
_____, 'Af Kanununu Mevzuunda:1 Devlet Mallarına Karşı Olan Suçlar', Zafer, 15 Haziran 1950.
_____, 'Aftan Sonrasını Düşünürken', Zafer, 19 Temmuz 1950.
FO. 371/23301 189672, 1938 yılına ait rapor.
İÇEL, Kayıhan - YENİSEY, Feridun, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Kanunları, 3. Baskı, (İstanbul 1990).
MAZICI, Nurşen, 'Af Yasalarında 150'likler', Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 55, S. 1, Ankara Ocak-Mart 2000, ss. 79-138.
MERAY, Seha L., Ceza Hukukunda Af Konusu Üzerine Bir Denenme, (Ankara: Türk Hukuk Kurumu, 1944).
Milliyet, 6 Temmuz 1950.

Milliyet, 16 Temmuz 1950.

Milliyet, 23 Temmuz 1950.

Milliyet, 'Şehirde Asayiş Hakgetire!', 4 Ekim 1950.

OMAY, İ. Saffet, 'Mahkûmu Tahliyeden Sonra Himaye Lazımdır', Zafer, 19 Ağustos 1950.

ÖYMEN, Altan, Değişim Yılları, 8. Baskı, (İstanbul: Doğan Kitap, 2004).

ÖZEK, Çetin, 'Umumi Af', İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 24, S. 1-4, İstanbul 1959.

ÖZTÜRK, Kazım, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, (İstanbul: Ak Yayınları, 1968).

_____, Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem 1950-1954, C. 1, (Ankara: TBMM Vakfı Yayını, 1999).

SEBÜK, Mehmet Ali, Umumi Af Bir Zarurettir, (İstanbul 1947).

_____, 'Af Kanunu Projesi', Vatan, 23 Haziran 1950.

_____, 'Milletin Büyük Affı ve Neticeleri', Vatan, 30 Temmuz 1950.

_____, 'Millet Umumi Af İstiyor', Vatan, 3 Temmuz 1950.

SERTEL, Zekeriya, Hatırladıklarım, 3. Baskı, (İstanbul: Gözlem Yayınları, 1977).

SINMAZ SÖNMEZ, Cahide, 'Cumhuriyet Döneminde Çıkarılan Af Yasaları ve Toplumda Yansımaları (1923-1974)', (Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2005).

_____, 'Gerekçeleri ve Sonuçlarıyla Milli Mücadele Döneminde Çıkarılan Af Yasaları', Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y. 1, S.2,, Güz 2005, ss. 55-72.

_____, 'Cumhuriyet Dönemi Genel Af Tartışmaları ve Uygulamaları Üzerine', Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y. 2, S. 3, Güz 2006, ss. 77-100.

_____, 'Atatürk Dönemi Af Yasaları ve Toplumda Yansımaları', XXI. Yüzyılda Atatürk'ü Düşünmek, Uluslararası Atatürk'ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı I, 9-14 Kasım 2009, Yay.Haz. Turan Tanyer, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2010, ss. 208-228.

_____, 'Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası', Atatürk Yolu, C. 9, S. 33-34, 2006, ss. 89-101.

SÜKAN, Faruk, Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960, (Ankara: Kültür Ofset Limited Şirketi, 1991).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D. 1, C. 15, 8.12.1921.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D. 2, C. 4, 26.12.1923.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D. 5, C. 26, 29.6.1938.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D. 9, C. 1, 13.7.1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, D. 9, C. 1, 14.7.1950.

Ulus, 16.07.1950.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, 'Hakikaten Korku Başlamış', Ulus, 20 Eylül 1950.

YALMAN, Ahmet Emin, 'Kimi Affetmeli?', Vatan, 13 Haziran 1950.

_____, 'Bayram Havası', Vatan, 16 Temmuz 1950.

Zafer, 2 Haziran 1950.

Zafer, 16 Temmuz 1950.

Zafer, 17 Temmuz 1950.